

NÂKİL'DEN HİKÂYESLER

Halit Ziya UŞAKLIGİL

Hazırlayan
Yahya Aydın

Ankara 2022

Nâkil'den Hikâyeler
Halit Ziya Uşaklıgil

Hazırlayan
Yahya Aydın

ISBN: 978-625-7305-83-9

1. Baskı
Ekim, 2022 / Ankara

Yayın Sertifika No
46683

Matbaa Sertifika No
46682

 Grafiker®
Yayınları
Yayın No: 447
Web: grafikeryayin.com

**Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt**

 Grafiker®
Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi
1396. Cadde No: 6/A
06520 Balgat-ANKARA
Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx
Faks : 0 312. 284 37 27
E-mail : grafiker@grafiker.com.tr
Web : grafiker.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	5	
KAYNAKLAR.....	17	
LEKE.....	19	
SADAKA.....	23	
İKİ DOST.....	32	
İHTİYARIN BAYRAMI.....	40	
MÜKÂFAT.....	49	—————
HALKA.....	59	3
ÇİRKİN KIZ.....	68	—————
CANBAZ KIZ.....	78	

SUNUŞ

Türk edebiyatının modernleşmesi ve gelişiminde Halit Ziya Uşaklıgil'in yadsınamaz bir yeri vardır. Yazarın çeşitli alanlarda/türlerde ortaya koyduğu telif ve tercüme birçok eseri, onun ilgisinin vüsatini gösterdiği gibi edebiyatımızın konu haritasını, ufkunu genişletmeye de hizmet etmiştir. Bu noktadan bakıldığında Halit Ziya Uşaklıgil'in "hezarfen, mütefennin" bir sanat adamı "yed-i tûla" sahibi bir yazar olduğu söylenebilir.

Halit Ziya Uşaklıgil, çocukluğunda sanatın farklı dallarına ilgi duymuş, bunları deneyimlemiş, kimileri üzerine yazılar yazmıştır. Yaşamı boyunca onda okuma, araştırma, öğrenme iştiağı ve yazma birbirinin mütemmim cüzü olagelmıştır. Zeynep Uysal da onun "yazı hayatına eşlik eden zengin bir okuma deneyimine sahip olduğu"nu belirterek çağdaşlarının yazdığı metinleri iyi bildiğini, *Kırk Yıl* ve *Sanata Dair* adlı kitaplarından çıkarabileceğimizi söyler. Bu eserlere bir kuş bakışı bile onun "dünya edebiyatını yakından izlediğini, iyi bir okur olmanın ötesinde bir eleştirmen, çevirmen ve yazar olarak farklı edebiyatlarla etkileşimini sürdürdüğünü" açıkça göstermektedir.¹

Kırk Yıl'da kendisini çocuk yaşta edebiyata yönelten iki etken olarak okuma ve tiyatro tutkusunu gösteren yazar "her şeyden biraz Mehmet Efendi"de somutlaşan yüzeysellik ve Cyrano de Bergerac gibi "her şey olayım derken

¹ Z. Uysal, *Siyah Endişel/Bir Asır Sonu Anlatısı Olarak Halit Ziya Uşaklıgil Edebiyatı* (Derleyenler: Deniz Aktan Küçük-Murat Narcı), "Asır Sonunda Bir Pygmalion Temsili: Halit Ziya Uşaklıgil'in 'Sevda-yı Seng' Öyküsü", İstanbul, İletişim Yayınları, 2019, s.233.

hiçbir şey olamamak” korkusunu hep hissetmiştir. Bunda çeşitli imkânsızlıklar rol oynadığı gibi, çocukluğundan başlayarak onu takip eden ve derinleşmekten alıkoyan “gelgeççi eğilimler”in de etkili olduğunu kendisi söylemiştir. Belki de bu “yaratılış sakatlığı”nın etkisiyle Halit Ziya “Sadece öykücü olmalıydım; birçok şeyler olmak isteyince hiçbir şey olamayanların kötü sonuçlarına düşmek olağandır. Öykü!.. Yaşamayı da öykü çeşidinden bir şey saymaya eğilimim olmalı ki, her şeyden çok bunun tutkusu içindeydim” demiştir.² Bu arzuyla küçük yaşlarda bulduğu Türkçe bütün öykü ve romanları okuyan yazar, Fransızcasını ilerletince her yüzyılın büyük yabancı öykücülerine yönelmeyi tercih etmiştir.³ Neyse ki bu sayede küçük Halit Ziya’nın korkuları gerçekleşmemiş; çok okuyarak, tetkik ederek, düşünerek, yazarak kendini icat ve inşa eden sanatçı, böylelikle modern Türk edebiyatının ve romanının başlangıcındaki en önemli isimlerden birisi olmuştur.

² H. Z. Uşaklıgil, *Kırk Yıl* (Düzenleyen ve Hazırlayan: Şemsettin Kutlu), Ankara, İnkılâp Kitabevi, ?, s.121.

Halit Ziya’da hayat sanat arasındaki mütakabiliyet önemlidir. Birçok yerde buna ilişkin görüşlerini ortaya koymuştur. Tevfik Fikret “Romanların Te’siri” başlıklı musahabesinde onun şöyle dediğini aktarır: “Evet, hiç şüphe yok, hayat romanları değil romanlar hayatı yapıyor.” Tevfik Fikret, *Dil ve Edebiyat Yazıları*, (Haz: İsmail Parlatır). Ankara, TDK Yayınları, 1993, s.136.

Kırk Yıl’da Halit Ziya, İzmir’de tanıdığı Hollandalı Van Len isminde bir dostundan söz ederken “Ben zaten romanlardaki kişileri gerçek hayatta anılan yüzlere uygulamaktan çok, gözlerimin önünde yaşayan insan örneklerini romanlardan hayalime yerleşmiş kahramanların arasından arar, belki onlara birer niteleme işareti koymak için kafamdaki öykü kahramanlarının adlarıyla birer marka yapıştırdım.” ifadelerini kullanır. *Kırk Yıl*, ?, s.265

Mustafa Nihat Özön’e yazdığı açık mektupta ise “(...) Hayat her vakit sanat ve edebiyatın tesirlerine tâbidir ve onların arkasından yürür.” der. H. Z. Uşaklıgil, *Sanata Dair* (Yayına hazırlayanlar: Sacit Ayhan-Levent Ali Çanaklı), İstanbul, Özgür Yayınları, 2014, s.471.

³ *Kırk Yıl*, ?, s.45-51.

Edebiyatı diğer sanatlarla birlikte yaşanan ve düşünülen bir deneyim olarak benimseyen Halit Ziya'yı eserlerinin çeşitliliği "yaşadığı yüzyılın sosyal, siyasi ve entelektüel hayatının, yani İmparatorluğun son asrının tanığı ve 19. yüzyıl modernlik deneyiminin öznesi hâline getirir."⁴ Dolayısıyla Halit Ziya'yı okumak, Osmanlı toplumu ve bireyinin modernleşme sergüzeştini ve sancılarını öğrenmek demektir.⁵

Halit Ziya Uşaklıgil, sanat üzerine düşünen, teorik meselelere ilgi duyan ve bunları çeşitli yazılarında geliştiren ve uygulayan çok yönlü bir yazardır. Sabri Esat üzerine yazdığı bir yazıda sanatı: "Evvela hususi bir bakışla görmek ve onu, ne kadar hususi olursa olsun, başkasına pek tabii bir fırça darbesiyle göstermek" olarak tanımlar. Flaubert'in düşüncelerini çağrıştıran bu fikirler "örnek bir çilekeş olarak" sanatçının portresini kısmen aydınlatır.⁶ Ona göre "sanat ne ihmale ne isticale mütehammildir [tahammül eder]."⁷ Ancak "zorluklara galebe çalmakla

⁴ Z. Uysal, *Siyah Endişel/Bir Asır Sonu Anlatısı Olarak Halit Ziya Uşaklıgil Edebiyatı* (Derleyenler: Deniz Aktan Küçük-Murat Narcı). Giriş yazısı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2019, s.15.

⁵ Z. Uysal, *Metruk Ev/Halit Ziya Romanında Modern Osmanlı Bireyi*, İstanbul, İletişim, 2014.

⁶ Ruşen Eşref, *Diyorlar ki'*de Halit Ziya'nın yukarıda belirtilen özelliklerine zıt bir portre çizer. Eski ziyaretlerinden birinde Halit Ziya, ona âlet sahibi bir yazar olmadığından bahsederek, yazmak için "yazıhane, muntazam kâğıt, ilham, sabah, akşam" aramadığını ve yazdığını bir daha gözden geçirmedeğini söylemiştir. R. E. Ünaydın, *Diyorlar ki!*, (Haz: Hacı Ali Küçükakın), Konya, Tablet Yayınları, 2010, s.63.

Oysa Halit Ziya *Kırk Yıl'daki* "Sanatta Doğurma" ve *Sanata Dair*'deki Sabri Esat, Nahit Sırrı üzerine yazılarıyla "Sanatta Sadakat, Hüner ve Zekâ, Üslup Nedir? Temsil Kudreti, Kelimelerde Hayal, Edebiyatta Varlık, Nasıl Okumalı? Bir Açık Mektup, Altı Soru, Bir Hayal Oyunu, Musahabe" adlı fıkralarında Ruşen Eşref'in söylediklerinin genel olarak aksini söyler.

⁷ H. Z. Uşaklıgil, *Sanata Dair* (Yayına hazırlayanlar: Sacit Ayhan-Levent Ali Çanaklı), İstanbul, Özgür Yayınları, 2014, s.41;125. Halit Ziya'nın sanat konusundaki düşünceleri, André Gide'inkilerle büyük bir koşutluk gös-

[zorlukları yenmekle]" sanatın meydan çıkacağını ileri süren yazar, bütün sanatkârlarda özellikle sahne eserleri ve hikâye yazanlarda temsil kudretinin bulunmasını gerekli görür. Üslubun ve edebî eserin varlığıyla yaşamasının ilk şartının da lisanı olduğunu söyler.⁸

Hikâye adlı inceleme kitabında roman türünün medeni milletler nezdinde en seçkin yeri tuttuğundan bahseden yazar, dolaylı olarak türü modernlikle ilişkilendirir. Bir romancı da ona göre filozof ve bilim insanı kadar devrinin büyükleri arasında adı sayılan kimselerdendir. Hikâye/roman ile şiiri mukayese eden ve ilkinin ikincisine üstün gören eleştirmen, bir romancının bir insanı bütün yönleriyle gösterdiğini ifade eder. Hatta ona göre şiirin yaptığı "kalb-i beşerin en mutena hissiyatı[nı]" tasvir de artık roman tarafından yerine getirilmektedir. Bununla birlikte roman, insanlığın önemli hâllerini tartan bir araştırma terazisidir. Bu değerlendirmelerde Stendhal'ın romanla ilgili ayna metaforu dikkat çeker. Son tahlil de realist roman, icat ve inşa kudretiyle gerçekten yaşayan insanlar yaratıp insanlığın türlü hâllerini çeşitli biçimlerde göstermektedir.⁹ Bu bağlamda *Hikâye*'nin temel kavramlarının tetkik, tetebbu, tasvir, tahlil ve tertip kelimelerinden oluştuğunu söylersek yanılmış olmayız.

terir. "Sanat Baskıdan Doğar" başlıklı denemesinde bu benzerlik özelliklere görülebilir: "Güzellik hiçbir zaman tabii bir mahsul değildir; o ancak suni bir baskı ile elde edilir (...) Sanat, daima baskının sonucudur. Onu ne kadar serbestse, o kadar yukarılara yükselir sanmak, uçurtmayı yükseltmekten alıkoyan şeyin ip olduğunu sanmaktır. Kanadını rahatsız eden bu hava olmasa daha iyi uçacağını sanan Kant'ın güvercini, uçmak için kanadını dayayabileceği bu hava mukavemetine muhtaç olduğunu takdir etmemektedir (...) Büyük sanatçı, güçlüğün coşturduğu, engeli kendisine sıçrama tahtası yapan adamdır." der. André Gide, *Denemeler*, (Çev: Suut Kemal Yetkin), Ankara, Varlık Yayınları, 1962, s.29-30.

⁸ Sanata Dair, s.187;407;426.

⁹ H. Z. Uşaklıgil, *Hikâye* (Haz: Gülden Vicir), İstanbul, Dergâh Yayınları, 2020, s.15-16.

Halit Ziya Uşaklıgil'in hikâyeleri üzerine çalışan araştırmacılarından birisi olan Hakan Sazyek, onun "19. yüzyıl Fransız yazarlarından ikişer hikâyeyi çevirerek" Hizmet'te yayımladığından söz eder. Bir süre sonra Ebuzziya, bu hikâyeleri yayımlamak üzere Halit Ziya'dan ister. Bu isteği yerine getiren hikâyeci, bunların birtakım değişikliklerle yayımlandığını görünce üzülür ve hikâyeleri daha sonra kendisi *Nâkil* adıyla dört cilt olarak neşreder. İlgili çalışmada araştırmacı, Halit Ziya'nın 22 hikâye kitabı ile toplam 155 öyküsünün künyesini verir. Ayrıca *Nâkil* (I-IV)'de yer alan yazarın kendisine ait 8 hikâyenin künyesi de çalışmanın sonunda yer almaktadır. Bu hikâyelerden dördü ilk olarak *Nâkil* (I-IV)'de yayımlanmışken; *Çirkin Kız* (24 Şubat 1309), *İki Dost* (30 Kânunuevvel 1309) ve *Leke* (13 Kânunusani 1309) Mekteb Mecmuası'nda, *Halka* (6 Mayıs 1309) Servet-i Fünûn'da neşredilmiştir.¹⁰ Huyugüzel, Halit Ziya ile ilgili çalışmasında, küçük hikâyelerinin sayısını 125 olarak verir. *Nâkil* (I-IV)'de ise daha çok çeviri hikâyelerin toplandığından söz eder ancak yazarın kendisine ait hikâyelerin adını ve sayısını vermez.¹¹ Cevdet Kudret de *Nâkil* (I-IV)'de " 8 tane yerli, 20 tane çeviri hikâye"nin yer aldığından söz eder.¹² Ancak söz konusu hikâyelerin sayısı 30 olup bunlardan 8'inin yazarı Halit Ziya'dır.

Nâkil I'de,¹³ 8 öykü yer almaktadır. İç kapakta Uşşakizâde Halit Ziya isminden sonra "Fransa meşhur müellifin ve üdebasından muhtelif zevatın âsar-ı nefiselerinden intihap

¹⁰ H. Sazyek, *Halit Ziya Uşaklıgil'in Hikâyeleri ve Türk Hikâyeciliğine Katkısı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü TDE-ABD, 1989, s.7-8.

¹¹ Ö. F. Huyugüzel, *Halit Ziya Uşaklıgil (Hayatı, Eserleri, Eserlerinden Seçmeler)*, İstanbul, MEB Yayınları, 1995, s.58.

¹² C. Kudret, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman I*, İstanbul, Varlık Yayınları, 1979, s.169.

¹³ Âlem Matbaası, İstanbul 1310, 162 s.

edilen 8 adet hikâyeden müteşekkildir” ibaresi yer almakta olup öyküler, yazarları¹⁴ ve sayfa aralığı şu şekildedir:

1. Bir Köylünün Ölümü- Emile Zola, s.1-16
2. Bum Bum- Jules Claretie, s.17-34.
3. Çılbır-Gustave Droz, s.35-63.
4. Ziyinet- Guy de Maupassant, s.64-86.
5. Ekmek Parçası-François Coppée, s.87-105.
6. Kefen Altında- Hector Malot, s.106-126.
7. Yolda- Guy de Maupassant, s.127-162.

Nâkil II’de¹⁵ 6 öykü yer almakta olup bunların 2’si Halit Ziya’ya aittir. İç kapakta muharririn adından sonra “İşbu silsilenin ikincisini teşkil eden bu cüz Fransızcadan mütercem 4 fıkra-i müntehap ile mütercimin 2 fıkrasını muhtevidir” ibaresi yer almakta olup öyküler, yazarları ve sayfa aralığı şu şekildedir:

1. Muvakkat Aşk- Emile Zola, s.1-61.
2. İhtiyarî Bir Vefat- François Coppée, s.62-111.
3. Netice-i İşret- Catulle Mendès, s.112-120.
4. İki Rakip- Leon de Tinseau, s.121-144.
5. Leke- Halit Ziya, s.145-150.
6. Sadaka-Halit Ziya, s.151-166.

Nâkil III’te¹⁶ 8 öykü yer almakta olup bunların 2’si Halit Ziya’ya aittir. İç kapakta muharririn adından sonra “İşbu

¹⁴ Hikâye yazarlarının ad ve soyadları, genel olarak kaynak dildeki orijinal biçimleriyle verilmiştir.

¹⁵ Şirket-i Mürettibiyye Matbaası, İstanbul, 1311, 166 s.

¹⁶ Matbaa-i Ebuziyâ, İstanbul, 1311, 144 s.

silsilenin üçüncüsünü teşkil eden bu cüz Fransızcadan mütercem 6 fıkra-i müntehap ile mütercimin 2 fıkrasını muhtevidir" ibaresi yer almakta olup öyküler, yazarları ve sayfa aralığı şu şekildedir:

1. Jan de Roz- Arsène Houssaye, s.1-25.
2. Adem-i Dikkat- Leon de Tinseau, s.26-44.
3. Evlenecek Kız- Aurelien Scholl, s.45-72.
4. Süt Nine-François Coppée, s. 73-92.
5. Yadigâr- Andre Torve, s.93-104.
6. Kin- Aurelien Scholl, s.105-117.
7. İki Dost- Halit Ziya, s.118-130.
8. İhtiyarın Bayramı- Halit Ziya, s.131-144.

Nâkil IV'te¹⁷ 8 öykü yer almakta olup bunların 4'ü Halit Ziya'ya aittir. İç kapakta muharririn adından sonra "İşbu silsilenin üçüncüsünü teşkil eden bu cüz Fransızcadan mütercem 4 fıkra-i müntehap ile mütercimin 4 fıkrasını muhtevidir" ibaresi yer almakta olup öyküler, yazarları ve sayfa aralığı şu şekildedir:

1. Şaley- Guy de Maupassant, s.1-32.
2. Yalancı-Alphonse Daudet, s. 33-51.
3. Bir Muhavere-Théodore de Banville, s.52-70.
4. Valide-Gustave Droz, s.71-88.
5. Mükâfat-Halit Ziya, s.89-106.
6. Halka- Halit Ziya, s.107-123.
7. Çirkin Kız-Halit Ziya, s.124-143.
8. Canbaz Kız-Halit Ziya, 144-168.

¹⁷ Matbaa-i Ebuzziyâ, İstanbul, 1312, 168 s.

Leke adlı hikâyede anlatıcı, aynı zamanda öykü kişilerinden birisidir. Olay oldukça basittir. Bir gece hususi bir mecliste ev sahibesi, Servet-i Fünûn tiplerini andıran “donuk benizli, ince bıyıklı, uzun kıvrık sarı saçları” olan, Ahmet Cemil ve Süha ile benzerliği belirgin, hülyalara dalmış bir sanatkârdan piyano çalmasını ister. Ona eşlik edecek olansa, ev sahibesinin on beş yaşındaki müteverrim kızıdır. Bu kız da fiziksel olarak sanatçıya benzemektedir. Birbirini anlayan bu iki ruhtan yayılan musiki/sihirli âlemin tuhaf dili, anlatıcı ve orada bulunanlar üzerinde derin bir etki bırakır. Kızın veremli göğsünden yükselen ses, herkesi şaşkınlığa uğratar. Bu levha, anlatıcıyı da kendinden geçirir ancak öksürük nöbeti sonunda kızın elindeki mendilde gördüğü “kırmızı bir leke” anlatıcının durumu kavramasına fırsat verir.

12

Sadaka adlı hikâyenin konusu sefalet olup Tefik Fikret’in *Köprü*’de şiiriyle benzerliği açıktır. Ayrıca söz konusu öykü, C. Baudelaire’in *Paris Sıkıntısı*’ndaki “Yoksulların Gözleri” metniyle de koşutluk gösterir. Hikâyede hem Seyfettin Celadet hem de ihtiyar birbirlerinin gözlerini yani kalplerini, duygularını ve düşüncelerini okurlar. Bu durum Halit Ziya’nın *İlm-i Sima* risalesini akla getirir. Anlatıcı ve şair arkadaşı Seyfettin Celadet, dinlenmek için bir akşam şekerlemecide otururlar. Soğuk hava, Seyfettin Celadet’i birtakım acıklı hayallere sürükler. Anlatıcının “Nereye bakıyorsun?” sorusundan sonra, bu kez anlatıcı Seyfettin Celadet olurken, asıl anlatıcı dinleyici konumuna geçer. Yaşlı ve fakir bir ihtiyarla yine aynı mekânda bir kış gecesi yaşadığı olayı nakleder. İhtiyarın hikâyesinden fakirliğin ne olduğunu ve fakir insanların psikolojisini öğreniriz. Böylelikle okurların acıma duyguları harekete geçirilir. Aslında ihtiyarı da üçüncü dereceden bir anlatıcı olarak kabul etmek mümkündür. Bu durumda Seyfettin Celadet de dinleyici konumuna

geçer. Hikâyenin sonunda asıl anlatıcının gözündeki Seyfettin Celadet “yüksek bir adam” mertebesine çıkmıştır.

İki Dost adlı hikâye de sefalet temasını işler. Her sabah aynı vapurla yolculuk eden, matbaada musahhihlik yapan Osman Hikmet ile bir şirkette muhabir olan Süleyman İsmet, hiç konuşmadan sadece bakışarak, gözleriyle söyleşerek dost olmuşlardır. Ruhun estetik kitabı olan gözler, kalplerinin gizli köşelerindeki sırları anlattığı için, zamanla birbirlerinin aşinası olmuşlardır. Onların gözleriyle konuşmaları okura her şeyi bilen anlatıcı aracılığıyla aktarılır. Hiç konuşmadan dost olan bu iki insanı ölüm bile ayıramaz. İki de aynı gün ölürlür. Anlatıcı, birbirine bakan bu iki mezarın düşündüklerini, konuştuklarını ancak bunu anlamanın mümkün olmadığını söyler. Anlaşılmayacak olan diğer şeyse, bu iki mezarın dost mezarı olmasıdır.

İhtiyarın Bayramı adlı hikâye, zıtlıkların ve renklerin belirgin olduğu bir gece ve sabah tasviriyle başlar. Anlatıcının sabah, bahar ve Ramazan bayramı arasında kurduğu koşutluk dikkat çekicidir. Bayram sabahının parlak ışıkları, neşeli, mütebessim havası yerine ihtiyar; faniliği, donukluğu ve siyahlığı görür. Tabiat, bir bakıma ihtiyarın ruh hâlinin yansımasıdır. Önceki sene gücü kuvveti yerindeyken bayram, sevinç ve mutluluk getirmiştir. Her sene yaptığı gibi torunlarıyla bayram namazına gitmiş, onları eğlenmeye götürmüştür. Ölüme yaklaşan ihtiyar gibi tabiat da siyah ve ölümü andıran bir kisveye bürünür. İhtiyar bir gün ansızın güçten düştüğünü hisseder, alışkanlıkları da değişmeye başlar. Bu da bir bakıma ölümün yakın olduğunu işaretidir. Her şeyi bilen anlatıcı, geçmiş ve şimdi arasında çeşitli açılardan mukayeseler yapar, karşıtlıklar kurar. İhtiyarın son defa olarak bayram namazına gitme isteği hüsrarla sonuçlanır.

Mükâfat adlı öykü, bir deniz subayının hikâyesidir. Her şeyi bilen bir anlatıcı aracılığıyla on beş günlük evliken görevi gereği denize açılmak zorunda kalan öykü kişinin eşine duyduğu özlem ve sevgi ile tabiat tasvirleri arasında bir koşutluk kurulur. Aynı zamanda deniz adamlarının psikolojisi okura aktarılır. Daha sonra anlatıcı bir geriye dönüşle, taze güveyin eşiyile karşılaşma, âşık olma, bunun karşısında ailesinin tepkisi ve nihayet evliliğini nakleder. Ardından bir ileriye sapımla zamanda bir sıçrama yapar. Denizdeki güveyin psikolojisi ve doğacak çocuğunun haberini yine tabiat tasvirleriyle sezdirir. Bir gün bir limanda haber gelir. Bu noktadan sonra anlatı hızlanır ve onu kısa süre sonra evinde görürüz. Eşinin mektuplarında belirttiği, hazırlamakta olduğu mükâfatın ne olduğunu bilmemekten doğan ironi, doğan çocuğunu görmesiyle sonlanır.

14

Halka adlı hikâyede iki sanatkâr karı kocanın kavgaları, kendilerine hâkim olamamaları, evi terk etme istekleri ve ikisinin de yanlışlıkla ağzından “çocuğunuzu alınız da gidiniz” sözünün çıkışıyla sonrasında yaşananlar konu edilir. Bu hikâyede de tabiat ve kişilerin ruh hâlleri arasında kurulan ilgi dikkat çekicidir. Bütün bunlara şahit olan Feridun hastalanır. Dayesi onu himaye eder. Masum ve meleksi özellikler taşıyan çocuk teması, dönemin birçok eserinde olduğu gibi burada karşımıza çıkar. Hastalanan Feridun’a doktorun yazdığı reçeteye göre iyi gelecek olan anne-babasıdır. Bir bakıma çocuk, aileyi bir arada tutan halka olup hikâyenin sonunda her şeyi bilen yazar, bunun ne anlama geldiğini ve düşüncesini açıklar: “Bakın! Böyle ne güzel bir levha teşkil ediyoruz! Bu levhanın letafetini niçin bozmalı? Oh! Birbirimizi sevelim, daima sevelim!”

Çirkin Kız adlı hikâyenin konusu, hilkatin cömert davranmadığı bir genç kızın evde kalışı, evlilik hayallerinin gerçekleşemeyişidir. Buna görücü usulü evliliğin cilveleri

de eklenince yaşamak İsmet için bir azap olur. Her şeyi bilen anlatıcı aracılığıyla çirkin bir kızın psikolojisi detaylı bir biçimde nakledilir. Çirkinlik bir bakıma kimsenin sahiplenmediği bir hâldir. İsmet ile kardeşi Leman arasında iki yaş fark vardır ancak güzellik olarak bir uçurum söz konusudur. Büyüdükçe İsmet çirkinleşmekte, Leman, güzelleşmektedir. Hikâyede işlenen çirkinlik temasının Fransız edebiyatı özellikle S. Prudhomme ve C. Baude-laire kaynaklı olduğu söylenebilir. Amaç, okurun acıma duygularını harekete geçirmektir. Hikâyede güzellik ve çirkinlik yine tabiatla paralellik çerçevesinde ele alınır. Leman'ın evliliği ve çocuğu en sonunda İsmet için bir teselli kaynağı olur.

Canbaz Kız adlı hikâyede “seyyar bir canbaz takımı”nın serüveni konu edilir. Meslekleri gereği dünyanın çeşitli yerlerine giden, birçok dili konuşan âdeta evrensel bir vatandaş olan bu takımın Koko adlı reisinin derdi, öldüğünde takımı emanet edeceği bir erkek çocuğunun olmayışdır. Doğdukları yere binaen Antuvanet ve Süzet adını verdiği iki kızı bulunan reisin bir gün talihi döner. Parlak sarı saçlı, beyaz tenli ve mavi damarlı bir çocuk, takıma katılmak için onun karşısına gelir. Babası razı edilip kendisiyle bir anlaşma yapılarak “Küçük Koko” takıma dâhil edilir. On iki yaşındaki bu çocuk, Net ve Zet'in yardımıyla kısa sürede canbazlıkta ilerler. Bundan sonra anlatı da hızlanır. On sene sonra Net ile Küçük Koko'nun evlenmesi söz konusu olur. Aslında Zet de Küçük Koko'yu sevmektedir ama babası onu küçük bulduğu için ablası Net, evlilik için seçilir. Nişan yapıldıktan sonra evliliğin Küçük Koko'nun memleketi Bohemya'da yapılması kararlaştırılır. Düğünden önce bir oyun oynayacaklardır. Zet, hasta olmasına rağmen oyuna çıkar ancak oyun sırasında yaşanan kaza onun ölümüne sebep olur. Bu elim olaydan

sonra bir sene matem tutulur, ardından düğün yapılır. Takım ise dağılmıştır. Reis ile reise seyahate çıkmış olup nerede oldukları meçhuldür. Küçük Koko ile Net her Pazar, mezarlığa gidip Zet'in mezarına çiçek bırakırlar. Acılarının taze olduğu gözlerinin kırmızılığından bellidir.

Nâkil (I-IV) Halit Ziya külliyatı için birkaç yönden önemlidir. İlk olarak bu hikâyeler, Halit Ziya'nın beslenme, etkilenme kaynaklarını görmek adına araştırmacılara ve okurlara bir bakış açısı sunacaktır. Ayrıca çevirdiği hikâyeler, yazarın tercüme sırasında nasıl bir anlayışı (tercüme mi tatbik mi?) benimsediğini de ortaya koymaktadır. Halit Ziya, bu konu üzerinde ciddiyetle durmuş, hem müstakil yazılarında hem de kimi eser ve metinlerinde doğru bir tercümenin nasıl olması gerektiğini defaatle vurgulamıştır. Dolayısıyla Nâkil'deki çeviri öyküler de günümüz harflerine aktarılmayı beklemektedir. Yazarın kendi yazdığı hikâyeler ise onun anlatma serüveninin uğraklarına ve gelişimine mütevazı da olsa bir ışık düşürebilir.

Halit Ziya Uşaklıgil'in *Nâkil (I-IV)*'de yer alan 8 hikâyesini aktarırken metinlerin orijinal biçimi korunmuş, noktalama işaretlerine müdahale edilmemiştir. Düzeltme ve uzatma işaretleri, telaffuz ve anlam karmaşası söz konusu olduğunda kullanılmaya çalışılmıştır. Günümüz okuru için yabancı sayılabilecek kelimelerin anlamları dipnotlarda verilmiştir. Söz konusu hikâyelere dikkat çekerek, çalışmanın ortaya çıkmasına vesilen olan başta Sayın Hocam Hüseyin TUNCER olmak üzere, öyküleri okurken yardımlarına başvurduğum Orhan KILIÇARSLAN, İsmail Alper KUMSAR ve Ogün PEÇENEK'e teşekkür ederim.

Yahya AYDIN
Düzce-2022

KAYNAKLAR

- A. Gide, *Denemeler* (Çev: Suut Kemal Yetkin), Ankara, Varlık Yayınları, 1962.
- C. Kudret, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman I*, İstanbul, Varlık Yayınları, 1979.
- G. M. Yuva, *Modern Türk Edebiyatının Fransız Kaynakları*, İstanbul, YKY, 2011
- H. Sazyek, *Halit Ziya Uşaklıgil'in Hikâyeleri ve Türk Hikâyeciliğine Katkısı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü TDEABD, 1989.
- H. Z. Uşaklıgil, *Hikâye* (Haz: Gülden Vicir), İstanbul Dergâh Yayınları, 2020.
- , *Kırk Yıl* (Düzenleyen ve Hazırlayan: Şemsettin Kutlu), Ankara, İnkılâp Kitabevi, ?
- , *Sanata Dair* (Yayına hazırlayanlar: Sacit Ayhan-Levent Ali Çanaklı), İstanbul, Özgür Yayınları, 2014.
- Nâkil I*, Âlem Matbaası, İstanbul 1310, 162 s.
- Nâkil II*, Şirket-i Mürettibiyye Matbaası, İstanbul, 1311,168 s.
- Nâkil III*, Matbaa-i Ebuzziyâ, İstanbul, 1311, 144 s.
- Nâkil IV*, Matbaa-i Ebuzziyâ, İstanbul, 1312, 168 s.
- Ö. F. Huyugüzel, *Halit Ziya Uşaklıgil (Hayatı, Eserleri, Eserlerinden Seçmeler)*, İstanbul, MEB Yayınları, 1995.
- R. E. Ünaydın, *Diyorlar ki!* (Haz: Hacı Ali Küçükakın), Konya, Tablet Yayınları, 2010.
- Tevfik Fikret, *Dil ve Edebiyat Yazıları* (Haz:İsmail Parlatur). Ankara, TDK Yayınları, 1993.
- Z. Uysal, *Metruk Ev/Halit Ziya Romanında Modern Osmanlı Bireyi*, İstanbul, İletişim, 2014.

- , *Siyah Endişe/Bir Asır Sonu Anlatısı Olarak Halit Ziya Uşaklıgil Edebiyatı* (Derleyenler: Deniz Aktan Küçük-Murat Narcı), "Asır Sonunda Bir Pygmalion Temsili: Halit Ziya Uşaklıgil'in 'Sevda-yı Seng' Öyküsü", İstanbul, İletişim Yayınları, 2019.
- , *Siyah Endişe/Bir Asır Sonu Anlatısı Olarak Halit Ziya Uşaklıgil Edebiyatı* (Derleyenler: Deniz Aktan Küçük-Murat Narcı), Giriş yazısı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2019.